

Divadelní Ostrava

Před dvěma lety se v Ostravě rozhodli obohatit lidové zvykosloví: Obřad „vynášení Vítězného února“ spojili s každoroční přehlídkou městských činoher. Byl to tehdy výtečný a zároveň sebevědomý nápad, jak zviditelnit moravskoslezské divadelnictví. Povořit několik inscenací po festivalech nebo do Prahy přijde dost drahé, a stejně to nesplní požadovaný účel: totiž předvést české divadelní obci, to nejlepší, co se za rok urodilo. Sezvat ale k určitému datu do města relevantní část oné obce, teoretiky i praktiky, publicisty, kritiky i studenty teatrologie je levnější a účinnější. Ostravští se pak sice konfrontují jen sami mezi sebou, ale to nevádí, protože provádět neustálou virtuální konfrontaci právě viděného s ostatním soudobým divadlem, to je standardní náplň práce profesionálního divadelníka, a kritika zvlášť.

Vzdor tvrzení pořadatelů konal se letos již ročník třetí – hovořit o nějakém „nultém“ (1997) nesvědčí než o matematickém ignorantství: fenomén s pořadím nula není než to, „co nic se nazývá“. Předloňský ročník nejenomže existoval, ale byl zvlášť vydařený a všem následujícím nasadil laťku vysoko. Logicky: tenkrát se mohlo vybírat ne pouze z úrody za posledních 12 měsíců, ale z celého stávajícího repertoáru – právě jeho nadprůměrné kvality podmiňovaly sebejistotu pořadatelů.

Předvečer, aneb od filmu k divadlu a naopak

Inscenování scénářů slavných filmů není už dlouho ničím výjimečným a nemusí jít jenom o hollywoodské hity, které, pravda, vykonají kus důkladné propagační práce už jenom svým názvem. Tak jsme na českých jevištích už viděli nejenom Zasněženou romanci (Iludební divadlo v Karlíně) či Někdo to rád horké (opět Karlín, ale též Liberec, Brno a Studio Y), ale i Sviť, sviť, má hvězdo (Divadlo na provázku), Osm a půl (Zlín). Scény z manželského života (Divadlo na Vinohradech), Po zkoušce (ND Praha – Kolowrat), a dokonce i české záležitosti – Holka nebo kluk (Plzeň) nebo (Tuze) Pyšná princezna (Ostrava).

Ti, kteří přijeli opravdu brzo, mohli večer zhlédnout v provedení zpěvohry ostravského ND muzikál – revui Zpívání v dešti: co všechno může divadlo nabídnout oproti filmu kromě trojrozměrnosti? Okopírované choreografie – při vši snaze samozřejmě horší? Item písničky? Jediné myslitelné „navíc“ je kontakt. Ten se ale prakticky nekoná. Nikoli vinou herců, ale režie, která si nedokázala poradit s rozlehlým prostorem a vsadila dosti prostoduše na „replikovost“. Nešlo tu tedy jenom o interpretaci scénáře a partitury, ale přímo o pokus vytvořit jakýsi „divadelní remake“ stejnojmenného hudebně-tančního filmu.

Komplementárním opakem jsou Rychlé frýzy, ostravská úprava slavné socialistické Party brusle Karhana, uvedené na loňské přehlídce. Letos jsme v předvečer přehlídky mohli být v divadelním klubu přítomni předpremiéře televizní adaptace této divadelní inscenace: co může film přinést navíc oproti divadlu, kromě širší divácké obce? Vyšší stylizovanost, větší odstup od reality. Povedlo se: nejzdařilejší pasáže televizní inscenace by bylo možno nazvat socialistickým irrealismem.

Loutky přinesly jediné původní novinky přehlídky. Znalce to nepřekvapí: loutkové divadlo nemá k dispozici onen zlatý poklad světové dramatiky, a proto postupy autorského divadla, které jsou jinde spíše výjimkou, jsou zde naopak celkem běžné. Zvlášť uspělo divadlo Aréna s titulem zcela jednoznačně dětským. „Motivy čerchmantské v prostý příběh sestavené a v tyátru figurami dřevěnými vyobrazené“, byly neméně prostě nazvány Čertoviny a jejich představení lze označit za nesporně nejkontaktnější opus přehlídky. Nejezdí se se všude převážně profesionální publikum báječně a uhasně bavilo, ale navíc tu byly pod jevištěm dětičky předškolního věku, které zařídily zpětnou vazbu, jaká se hned tak nevidí. Rekvizity s jeviště na zem spadl tam zase hbitě vráčky k nemalému gaudiu ostatního publika, tím spíš, že herci byli vždy schopni jakékoli takové aktivity zakomponovat do výkonu. Vše vyvrcholilo v momentě, kdy holčička, která postávala pod jevištěm, aby lépe viděla, byla opakovaně hlasitě vyzvána svým ještě menším sousedem. „Sedni si! Sedni si!“ herci klasického marionetového divadélka na publikum nevidí a nemohli tudíž vědět, komu je imperativ adresován. Na ozdlil od malé diváčky zareagovali ovšem pohotově: právě i ověřili čert si na místě sedl. Diskomunikace se rázem proměnila v kontakt, paradoxně tím intenzivnější.

Žábel tu komunikuje se svým podřízeným pekelným mobem, o jakémsi pozemšťanovi poznamená „zemský červ to na pohled“, připíjí „na zmar“ a o čertu – dezertérovi – mluví jako „pekelném emigrantu“. Prostě jak už to u každého dobrého mluví pro děti obecně bývá, i dospělí si přijdou na své – konečně i oni mají právo na pohádku, pokud ovšem byli hodní.

Shakespeare generační

Inscenace Romeo a Julie režiséra Juraje Deáka má v Ostravě popularitu rockového koncertu. I to představení, které jsme na přehlídce zhlédli, hojně navštívila mládež. Zjednodušených bylo mohli charakterizovat jako „teenageři teenagerů“ a „teenagerech“. Ohlas u vrstevnického publika obrovský, ale často po mém soudu prohraný, protože vyvolávané prostředky v podstatě mimoumístné.

Nevedí mi, když se mladí diváci nevázaně pochechtávají stereotypním vtipům i tehdy, když je hrdina v posledním

VLADIMÍR POLÁK (František) a GABRIELA MIKULKOVÁ (Tonka)
v Romanci pro křídlovku

tažení. To jenom svědčí o neznalosti syžetu. Stejně „nepřipravení“ byli i premiéroví diváci alžbětiniští. Divadlo prostě nemůže počítat u dnešních diváků s takovou znalostí klasiky, s jakou – pokud šlo o mytologické syžety – mohlo počítat divadlo starořecké. Zážitek tím nemusí být nijak umenšen. Něco jiného ale je, získávají-li představitelé hlavních rolí sympatie diváků ani ne tak pro své postavy, jako spíš pro sebe. Ať už by D. Landa představoval Krysaře nebo Hamleta, jistě publikum mu bude vždycky aplaudovat jako D. Landovi, rockové hvězdě. Podobně jsem měl v Ostravě pocit, že postpubertální publikum jde emocionálně se svými generačními druhy na jevišti jako s takovými, a nikoli s Romeem a s Julií. Potvrzovaly to i reakce: doprovázející závěrečný hromadný zmar: nezdálo se, že by ti tři mrtví v hrobce diváky nějak zvlášť dojmali, následující aplaus budila jednostranné prezentace (co to je) a nikoli reprezentace (co to znamená).

Vzpomněl jsem si na marné pokusy Stanislavského o tzv. divadelní pravdivost: opravdová žebračka na jevišti nepřesvědčila, protože nevytvořila roli. Jistě, ostravští představitelé R+J nejsou naturšiči a jsou rozhodně mnohem lepší, než podobně mladí herci v inscenaci pražského Rokoka. Ale málo platné, divadlo není film, a to, co si mohl Zeffirelli dovolit na plátně, by si na jevišti dovolit nemohl. Je to možné tím méně, čím jsou výkony v ostatních rolích přesvědčivější, což právě v Ostravě byly. Chápu, že dnes již asi čtyřicetiletí či starší herečka na běžném divadle hrát Julii bohužel nemůže. (V rozhlasu může, ba téměř musí.) Bohužel, protože to vlastně svědčí o postupu protidivadelních konvencí ve vědomí publika. Nemělo by to ale dojít tak daleko, že adolescenta musí hrát adolescent, krasavce krasavec a siláka kulturista. Populističtí kalkul masové show do seriálního nekomerčního divadla nepatří.

Báseň v prostoru

V našem divadle existuje již od 60. let specifická česká forma, nazývaná divadla poezie. Jsou to zpravidla divadla malá, a jakkoli svou tvorbou vycházejí z již hotových uměleckých děl, jsou považována za autorská, protože pro zdivadelnění upravují básně jevišti původně neurčené. Všeobecně uznávaným uměleckým vrcholem přehlídky se stalo představení inscenace Radovana Lipuse, který jakoby zúročil snahy celých desetiletí a předvedl nám to, co v pražském ND nedokázali ani vzdáleně: divadelní interpretaci Hrubinovy Romance pro křídlovku v prostoru velikém nejenom ve skutečnosti, ale i svou metaforickou silou, v prostoru emocionálně zasahujícím diváka jakousi závratí z vesmíru, z nebetýchých výšek čnějících nad propastnými hloubkami lidského citu.

Ostravští si, v duchu postupů divadel poezie, pořídili vlastní montáž z Hrubinova textu, jejímž autorem je Marek Pivovár za dramaturgické oponentury Jaroslava Vostrého. Oprostili ji od stop dobové vládnoucí ideologie, a tím nás ještě více posunuli od doby napsání do doby děje. Z řady skvělých herců jmenujme alespoň osový tandem představitelů Básníka a Františka, Jana Fišara a Vladimíra Poláka. Už proto, že na nich do značné míry stojí i ostatní repertoár a pokud jde o poslední jmenovaného, měl by po něm soudit stát ještě víc.

Ani v Ostravě se lešanská pouť neobešla bez kolotoče, ale tentokrát se na něm ocitlo především publikum, divadlo obklíčilo diváka. Hledišátko, uhnížděné na točném prázdném Divadle J. Myrona, tiše vozilo zmíněné diváky od scény ke scéně, od pokoje k zrcadlovému splavu a od splavu k marionetkám, od řetězového kolotoče do lesa a zpět, od opojení stařecký alkoholického k opojení mladistvé erotického. Vysoká „strojov-

na“ provaziště nad našimi hlavami blikala jako letní obloha, tu se kdesi na lávce mihla divčí postava a hned zase naše smysly přitáhla akordeonová hudba od podlahy. Temné a prázdné hledišť se táhlo do nekonečné dálky, a když nakonec bílá vzpomínka na Terinu, bosýma nohama jako víla piekrající z opěradla na opěradlo, odešla do prudkého bílého světla na „obzoru“, nebyl jsem určitě sám, kdo setřel slzu. Originální scénografická koncepce Petra Matáskova se na první pohled může zdát nepřenosná. Byla ale realizována ve standardním velkém divadle s kukátkovým jevištěm vybaveným točnou. Podobných divadelních budov máme u nás řadu. Lze proto právem doufat, že inscenace bude leckam pozvána.